

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 330.322

JELP47

DOI: 10.31471/2409-0948-2020-1(21)-27-34

Андрусів Уляна Ярославівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: andrusivu@ukr.net
ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0003-1793-0936>

Сидор Галина Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: sidor.gal@ukr.net
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-05888>

Вербіцька Інеса Ігорівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: verbinessa@ukr.net
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4632-859X>

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ МИТНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Мета. Систематизація стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі й розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів з питань вивчення стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі, ресурси Internet. У процесі дослідження використано загальні і спеціальні методи, зокрема: економіко-статистичний та розрахунково-аналітичний методи для здійснення комплексного аналізу стратегічних векторів розвитку митного простору України; загальнонаукові та спеціальні методи дослідження для забезпечення досягнення поставленої мети; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу для обґрунтування теоретичних положень та висновків. У статті застосовано прийоми графічного відображення результатів.

Результати. Розглянуто та охарактеризовано єдине бачення формування стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі. Досліджено, що стратегічні вектори формування митного простору мають базуватися на інституційно-організаційній, інноваційній платформах та платформах зовнішньоекономічної інтеграції й міжнародного співробітництва, які у комплексі сприятимуть зменшенню ризиковості митного простору. Доведено, що інтеграційні й глобалізаційні тенденції світової економіки вимагають змін стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі.

Наукова новизна. Стратегічними орієнтирами розвитку митного простору України в глобальному середовищі вважаємо, з одного боку, забезпечення конкурентних позицій національної економіки на світовому ринку та динамічного розвитку зовнішньої торгівлі, а з другого – захист національного товаровиробника.

Практична значущість. Отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій можуть бути використані нашою державою під час формування стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі.

Ключові слова: митний простір, митне середовище, міжнародна торгівля, активність країн, ефективність митного управління, стратегія.

Andrusiv Uliana Yaroslavivna
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Theory of
Economics and management
Ivano-Frankivsk National Technical University oil and gas
76019, Ivano-Frankivsk, street. Carpathian, 15
e-mail: andrusivu@ukr.net

Sydor Halyna Viktorivna
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines
Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of
Ternopil National Economic University
48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46
e-mail: sidor.gal@ukr.net

Verbitska Inesa Ihorivna
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines
Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of
Ternopil National Economic University
48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46
e-mail: verbsnessa@ukr.net

STRATEGIC VECTORS OF DEVELOPMENT OF THE CUSTOMS SPACE OF UKRAINE IN THE GLOBAL ENVIRONMENT

Goals. Systematization of strategic vectors of development of the customs space of Ukraine in the global environment and proposals development for its improvement.

Research methods. The theoretical and methodological basis of the research is the scientific works of domestic and foreign authors on the study of strategic vectors of development of the customs space of Ukraine in the global environment, Internet resources. In research were used general and special methods, in particular: economic, statistical and analytical methods for integrated analysis of development strategic vectors of customs in Ukraine; scientific and special

research methods to achieve the goal; abstract-logical and dialectical methods of analysis for substantiating theoretical positions and conclusions. The article uses techniques for graphical display of results.

Results. A common formation vision of thenstrategic vectors for the development of the customs space of Ukraine in the global environment is considered and characterized. It is studied that the strategic vectors of the customs space formation should be based on institutional and organizational, innovative platforms, on foreign economic integration platforms and international cooperation, which in combination may help to reduce the risk of the customs space. It is proved that integration and globalization trends in the world economy require changes in the strategic vectors of development of the customs space of Ukraine in the global environment.

Scientific novelty. Strategic guidelines for the development of customs area of Ukraine in a global environment we consider, on the one hand, ensure the competitive position of national economy in the global market and the dynamic development of foreign trade, and national producers protection.

Practical significance. The obtained research results in the form of suggestions and recommendations can be used by our state during the formation of strategic vectors for the development of the customs space of Ukraine in the global environment.

Keywords: customs space, customs environment, international trade, activity of countries, efficiency of customs management, strategy.

Вступ. Особливості функціонування митного простору України в глобальному середовищі визначаються різновекторністю інтересів учасників міжнародних економічних відносин. Забезпеченість гармонізації векторів розвитку глобального рівня з національним є пріоритетом не лише для збалансування та забезпечення сталого розвитку національного митного простору, а й для майбутнього цивілізації.

Відповідно ґрунтовне розкриття теоретичних постулатів щодо визначення стратегічних векторів розвитку митного простору України сприятиме побудові своєчасної та виваженої стратегічної лінії держави щодо забезпечення та дотримання митних інтересів нашої країни.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Вивчення проблеми формування стратегічних векторів розвитку митного простору України сьогодні набуває особливої актуальності. Теоретичним та практичним аспектам цього питання в глобальному середовищі значну увагу приділяють провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: А. Д. Войцещук [1], В. В. Столін [5], І. О. Іващук [6], Л. М. Дорофеева [8], О. В. Довгаль [9] та ін. Немає сумніву, що до перерахованих вище публікацій слід додати наукові дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [3–4, 7, 10].

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах інтерес науковців до вивчення стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі активно зростає.

Однак багато проблем теоретичного та практичного характеру у цій сфері все ще є невирішеними, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків щодо удосконалення формування стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі.

Формулювання цілей статті. Систематизація стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі й розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Висвітлення основного матеріалу. В умовах зростання інтеграції в глобальному митному просторі економічний розвиток України має багато внутрішніх суперечностей, які доволі сильно поглиблюють наявні виклики. Тому стратегічні вектори формування митного простору мають базуватися на таких платформах, які у комплексі сприятимуть зменшенню його ризиковості:

- інституційно-організаційна платформа;
- інноваційна;
- платформа зовнішньоекономічної інтеграції;
- міжнародного співробітництва.

В Україні головною інституцією, що забезпечує функціонування митного простору, є Державна митна служба України. Розвиток і діяльність інституційно-організаційного управління забезпечується через виконання структурними підрозділами Державної митної служби України основних процедур та функцій: визначення обсягів митного контролю під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України; перевірка посадовими особами митних постів, митних формальностей; у межах своєї компетенції участь у здійсненні оцінювання й аналізу ризиків та у формуванні звітності тощо.

З огляду на сучасні виклики для митного простору змінюється роль інституцій у забезпеченні стабільності та збалансованості митного простору. Виникає потреба у затвердженні стратегічних орієнтирів на довготермінову перспективу. Тому першочерговими завданнями Державної митної служби України є такі: опрацювання та імплементація зарубіжного досвіду з питань митних правопорушень, розроблення результативної нормативно-правової бази, налагодження обміну інформацією тощо. На теоретичному рівні доведено, що в Україні за роки незалежності так і не сформовано єдиного стратегічного бачення розвитку та функціонування митних органів.

Результативне функціонування інституційно-організаційної платформи має передбачати підвищення фаховості працівників митниць, вільне володіння іноземними мовами. На нашу думку, важливим напрямом процесу професійної підготовки працівників митниць має бути активізація дистанційного навчання, сучасними трендами якого є: мікронавчання, адаптивні технології навчання, навчання, що базується на інструктивному відео тощо.

Вважаємо, що інституційно-організаційна платформа має враховувати світові тренди (наприклад, пріоритети розвитку інституційної платформи глобального митного простору, де Всесвітня митна організація є його основою); будуватися із залученням громадянського суспільства та усіх інституцій, причетних до функціонування митного простору. Усунення дублювання функцій та взаємна співпраця тільки сприятимуть безпеці простору та його збалансованості.

Інноваційна платформа має бути однією із фундаментальних у збалансуванні митного простору України, оскільки інноваційний чинник – це вагома детермінанта результативної інтеграції у глобальний простір із збереженням конкурентоспроможності та соціально-економічного розвитку її економіки в глобальному середовищі. Становлення інноваційної платформи передбачає такі ініціативи: визначення ступеня ризиковості операції ще до поступлення товару в пункт пропуску; використання новітніх інтелектуальних програм у роботі митниць, наприклад у практиці діяльності митниць інших країн світу успішно використовується алгоритм штучного інтелекту для визначення ризиків; використання сучасних методів обробки даних у роботі з великими обсягами інформації тощо.

Стратегічні вектори розвитку митного простору України, з нашої точки зору, мають зводитись до таких напрямів:

- удосконалення нормативно-правової бази з усіх напрямів діяльності митної служби нашої держави;
- створення результативного механізму управління діяльністю митної служби України;
- спрощення технологій та митних процедур контролю в середині держави та на кордоні;
- впровадження та розвиток сучасних методів та інноваційних підходів управління процесами у сферах діяльності митних органів;

- імплементації передових практик результативного світового досвіду щодо здійснення митного контролю з подальшим запозиченням відповідних новацій у вітчизняне законодавство;
- вдосконалення автоматизації процесів під час здійснення митних процедур щодо мінімізації впливу людського фактору та підвищення результативності функціонування системи моніторингу;
- налагодження взаємовідносин та поглиблення співпраці у контексті реалізації процесів з питань здійснення митної справи у площині розширення договірної бази між країнами та міжнародного співробітництва;
- запровадження стандартизованих вимог до облаштування митної інфраструктури (терміналів, складів, пунктів пропуску, портів тощо).

З огляду на те, що митний простір України доволі сильно пов'язаний із зовнішньоекономічною діяльністю та реагує на будь-які її зміни, з метою зменшення його ризиковості необхідно враховувати структуру та специфіку зовнішньоекономічної діяльності з точки зору її учасників. Оскільки зовнішня торгівля є одним із суттєвих чинників збалансування / розбалансування митного простору, то необхідно проаналізувати рівень концентрації основних торговельних партнерів України в зовнішній торгівлі товарами. Встановлено, що для нашої держави найбільш за обсягами товарообороту є три країни: Китай, Німеччина, Польща. Розглянемо результати аналізу торгівлі товарами й послугами України та ЄС (табл. 1).

Таблиця 1

Торгівля товарами та послугами України та ЄС у 2018 р.

	2017 р. (млн. дол. США)	2018 р. (млн. дол. США)	Зміни, 2018/2017	
			млн. дол. США	%
ЗТО з ЄС	43 487,8	49 317,1	5 829,3	113,4
Експорт до ЄС	20 157,6	23 032,0	2 874,4	114,3
Імпорт з ЄС	23 330,2	26 285,1	2 954,9	112,7
Сальдо	-3 172,6	-3 253,1	-80,5	102,5

Джерело: [2]

Європейський Союз протягом 2018 р. вважається основним торговельним партнером України. Питома вага торгівлі товарами та послугами становила 41,1% від загального обсягу торгівлі нашої держави.

Згідно з даними табл. 1, протягом досліджуваного періоду загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС становив 49 317,1 млн. дол. США. У 2018 р. обсяги українського експорту до країн ЄС (28 країн) дорівнювали 23 032 млн. дол. США, що на 14,3% перевищило показник попереднього року. Імпорт з країн ЄС (28 країн) у 2018 р. становив 26 285,1 млн. дол. США, що на 12,7% перевищило показник за відповідний період попереднього року. У двосторонній торгівлі, згідно з табл. 1, зберігалось негативне сальдо у розмірі 3 253,1 млн. дол. США.

Розглянемо результати аналізу торгівлі товарами України з ЄС (табл. 2).

Згідно з даними табл. 2, протягом досліджуваного періоду обсяг торгівлі товарами України з ЄС протягом 2018 р. зріс на 13,1% і становив 43 341,3 млн. дол. США. Водночас обсяг експорту товарів становив 20 158,5 млн. дол. США (зростання на 15%), а імпорту – 23 182,8 млн. дол. США. (зростання на 11,5%).

Розглянемо результати аналізу торгівлі послугами України з ЄС (табл. 3).

Таблиця 2

Торгівля товарами України з ЄС

	2017 р. (млн. дол. США)	2018 р. (млн. дол. США)	Зміни, 2018/2017	
			млн. дол. США	%
ЗТО з ЄС	38 332,8	43 341,3	5 008,5	113,1
Експорт до ЄС	17 533,4	20 158,5	2 625,1	115,0
Імпорт з ЄС	20 799,4	23 182,8	2 383,4	111,5
Сальдо	-3 266,0	-3 024,3	241,7	92,6

Джерело: [2]

Таблиця 3

Торгівля послугами України з ЄС

	2017 р. (млн. дол. США)	2018 р. (млн. дол. США)	Зміни, 2018/2017	
			млн. дол. США	%
ЗТО з ЄС	5 985,2	7 004,8	1 019,6	117,0
Експорт до ЄС	3 452,7	3 900,2	447,5	113,0
Імпорт з ЄС	2 532,5	3 104,6	572,1	122,6
Сальдо	920,2	795,6	-124,6	86,5

Джерело: [2]

Як бачимо з табл. 3, протягом досліджуваного періоду обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2018 р. зріс на 17% та дорівнював 7 004,8 млн. дол. США. Протягом звітної періоду обсяг експорту українських послуг у країни-члени ЄС становив 3 900,2 млн. дол. США (зростання на 13%), а обсяг імпорту послуг з ЄС – 3 104,6 млн. дол. США (зростання на 22,6%). Позитивне сальдо становило 795,6 млн. дол. США.

Стратегічними векторами для розвитку платформи зовнішньоекономічної інтеграції для України вважаємо такі: подальший перегляд тарифних та нетарифних заходів, які використовуються у зовнішньоторговельній практиці України; пошук шляхів заміщення імпорту товарів з Росії та пошук нових ринків для розширення експортних можливостей України; зміна структури експорту товарів; створення сприятливого бізнес-клімату; виконання плану реалізації Угоди про асоціацію з ЄС тощо.

Одним із визначальних векторів трансформації митного простору України є міжнародне співробітництво, яке потребує створення всеохопної інституційної платформи, яка задіюватиме не тільки вектори міжнародного співробітництва Державної митної служби України (хоча вона є основним інститутом), а й інших організацій та установ, які ми розглядали під час аналізу інституційного забезпечення митного простору України.

Наприклад, підписано Меморандум між Державною митною службою України та Міністерством інфраструктури України про співпрацю у галузі інформаційних технологій з метою вдосконалення процедур у морських портах щодо товарів, що переміщуються в контейнерах.

У процесі діяльності Державна митна служба України здійснює міжвідомчу взаємодію із Службою безпеки України, Міністерством оборони України, Держекспортконтролем України, Міністерством економічного розвитку України, Міністерством закордонних справ України щодо забезпечення державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання.

Водночас для успішної імплементації митного законодавства ЄС у вітчизняне законодавство запровадили Інститут авторизованого економічного оператора, діяльність якого спрямована на спрощення митних процедур. Так, українське митне законодавство, з нашої точки зору, має поступово наближатися до митного законодавства Євросоюзу на основі принципу найкращих зусиль. Водночас одним з етапів адаптації є реалізація діяльності в Україні інституту авторизованого економічного оператора, аналогічного тому, який функціонує в ЄС.

Інтеграційні й глобалізаційні тенденції світової економіки потребують змін стратегічних векторів розвитку митного простору України в глобальному середовищі. Вважаємо, що результативною є така митна політика держави, де орієнтирами є, з одного боку, забезпечення конкурентних позицій національної економіки на світовому ринку та динамічного розвитку зовнішньої торгівлі, а з другого – захист національного товаровиробника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало змогу зробити висновок, що стратегічні вектори формування митного простору мають базуватися на інституційно-організаційній, інноваційній платформах та платформах зовнішньоекономічної інтеграції й міжнародного співробітництва, які у комплексі сприятимуть зменшенню ризиковості митного простору.

З огляду на це наші подальші наукові пошуки будуть спрямовані на розробку стратегії митної політики та її реалізації на практиці. У цьому контексті з метою збереження активності країн у глобальному просторі важливо виробити відповідне митне середовище для продовження та підтримування розвитку торговельних відносин з іншими країнами світу.

Література

1. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики: монографія. Тернопіль, ТНЕУ, 2018. 438 с.
2. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. Митний простір: сучасна інтерпретація. *Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах*: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Івано-Франківськ, 11–12 квіт. 2019 р.). Івано-Франківськ, 2019. С. 264–266.
4. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. (2019). Митний простір України в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки*: зб. наук. статей за матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11–12 квіт. 2019 р.): у 2-х ч. Дніпро: НМетАУ, Ч. 1., 2019. С. 106–108. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685>
5. Столин В. В. Самосознание личности. Москва: Издательство Московского университета, 1983. С. 421.
6. Іващук І. О. Оцінка активності країн у митному просторі та її вплив на формування митного середовища. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2009. Вип. 11. С. 40–57.
7. Sydor H. V., Andrusiv U. Y. Економічна безпека держави: погляд крізь призму митного регулювання інвестиційних процесів. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»)*. 2019. (2(20)). 133-141. [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-133-141](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-133-141).
8. Дорофеева Л. М. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності митних органів в контексті євроінтеграційного вибору України: дис. док. екон. наук, Ужгород, 2019. 547 с.
9. Довгаль О.В., Андрусів У.Я., Ткалч О.В., Павленко О.С. Глобальна економіка: навч. посіб. Івано-Франківськ: ФОП Супрун В.П., 2019. 262 с.

10. Андрусів У. Я., Сидор Г. В. Митне регулювання інвестиційних процесів. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти* : матер. І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 19–21 берез. 2019 р.) : у 2-х ч. Львів, 2019. Ч 2. С. 282–285.

References

1. Voytseshchuk A. D. (2018). *Mytnyy prostir Ukrayiny: hlobalni vyklyky ta ryzyky: monohrafiya*. Ternopil, TNEU. 2018. 438 s. [in Ukrainian].
2. Sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Sydor H. V., Kulchytska S. M. (2019). *Mytnyy prostir: suchasna interpretatsiya. Ekonomiko-upravlinski aspekty transformatsiyi ta innovatsiynoho rozvytku haluzevykh i rehionalnykh suspilnykh system v suchasnykh umovakh* : mater. Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. (m. Ivano-Frankivsk, 11–12 kvit. 2019 r.). Ivano-Frankivsk, S. 264–266. [in Ukrainian].
4. Sydor H. V., Kulchytska S. M. (2019). *Mytnyy prostir Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi. Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnykh system v umovakh transformatsiyanoi ekonomiky* : zb. nauk. statey za mater. V Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Dnipro, 11–12 kvit. 2019 r.): u 2-kh ch. Dnipro: NMetAU, CH. 1. S. 106–108. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685> [in Ukrainian].
5. Stolin V. V. (1983). *Samosoznaniye lichnosti*. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta. [in Russian].
6. Ivashchuk I. O. (2009). *Otsinka aktyvnosti krayin u mytnomu prostori ta yiyi vplyv na formuvannya mytnoho seredovyshcha. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozkaakademiya». Seriya: Ekonomika*. Vyp. 11. S. 40–57. [in Ukrainian].
9. Dovhal O.V., Andrusiv U.Ia., Tkalic O.V., Pavlenko O.S. (2019). *Hlobalna ekonomika: navch. posib*. Ivano-Frankivsk: FOP Cuprun V.P., 262 s. [in Ukrainian].
10. Andrusiv U. Ya., Sydor H. V. (2019). *Mytne rehuliuвання investytsiinykh protsesiv. Aktualni problemy suchasnoho biznesu: oblikovo-finansovyi ta upravlinskyi aspekty* : mater. I Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf., (m. Lviv, 19–21 berez. 2019 r.) : u 2-kh ch. Lviv, Ch 2. S. 282–285. [in Ukrainian].